

**ANTRASIS „ŠVARI ENERGIJA VISIEMS
EUROPIEČIAMS“ PAKETO ĮGYVENDINIMO
REKOMENDACIJŲ RINKINYS**

Apie projektą

Sprendimai kovoje su energetiniu skurdu (angl. *Solutions to Tackle Energy Poverty*, STEP) yra projektas, kurio metu bus sukurtas paprastas, inovatyvus ir lengvai perduodamas energijos nepritekliaus mažinimo priemonių modelis.

Projektas apima Europos šalis, kuriose energetinio skurdo lygis yra didžiausias. Tai – Bulgarija, Kipras, Čekija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Portugalija, Slovakija ir Jungtinė Karalystė.

STEP projektas turi tris tikslus:

- Įgalinti vartotojų organizacijas ir socialinius darbuotojus teikti konsultacijas energetinį skurdą patiriantiems asmenims.
- Padėti energijos skurdą patiriantiems vartotojams taupyti energiją ir gerinti gyvenimo sąlygų kokybės lygį. Konsultuosime **vartotojus kaip efektyviau vartoti energiją**, padėsime sumažinti sąskaitas už energiją, o kartu užtikrinti geresnę gyvenimo kokybę ir sveikatą. Vykdysime informacines kampanijas, patarsime kaip taupyti energiją, mažinti išlaidas ir padėsime įsidiesti namuose didelių išlaidų nereikalaujančias energijos taupymo priemones.
- Dalintis gerąja praktika ir politiniais sprendimais, padedančiais mažinti energetinį skurdą, skleisti tai kitose ES šalyse.

Projekto pavadinimas	STEP – sprendimai kovoje su energetiniu skurdu
Dotacijos sutartis	847080
Projekto trukmė	36 mėnesiai
Pradžios data	2019 m. birželio 1 d.
Pristatomas pavadinimas	Antrasis „Švari energija visiems europiečiams“ paketo įgyvendinimo rekomendacijų rinkinys
Pristatymo numeris	D6.6
Darbo paketas	WP6
Pateikimo data	05/03/2021
Autoriai	Kęstutis Kupšys ir Rytis Jokubauskas (abu – Vartotojų aljansas)
Skaidos lygis	Viešas

TURINYS

<i>Įvadas</i>	4
---------------------	---

Prieiga prie finansinių resursų

1. Energetinio skurdo mažinimui skirkime didelę COVID-19 lėšų dalį.....	5
2. Renovuokime mažo energetinio efektyvumo būstus, panaudodami paskolas ir dotacijas iš RRF fondų	6
3. Naudokime „žalius“ ir socialiai orientuotus finansų rinkos instrumentus, kad pritrauktume finansinių išteklių energetinio skurdo mažinimui	8

Fiskalinė ir socialinė parama

4. Įveskime fiskalines priemones, skirtas padėti mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, susiduriantiems su ekonominiais sunkumais dėl COVID-19.....	9
5. Parenkime namų ūkių energijos skolų mažinimo programas.....	10
6. Įveskime mažesnę PVM renovacijai ir (arba) moderniai energetinei įrangai.....	11

ES pastatų fondo ekonomiškumas

7. Energinio naudingumo sertifikatai turėtų būti privalomi namuose, kuriuose atliekami esminiai renovacijos darbai	12
8. Užtikrinkime, kad nauji „pažangūs“, ekologiški ir susieti energijos pasiūlymai būtų sąžiningi ir prieinami visiems vartotojams.....	13

Savivaldos vaidmuo

9. Įgalinkime savivaldybes, kad jos atliktų pagrindinį vaidmenį kovojant su energetiniu skurdu	14
--	----

<i>Sutrumpinimai</i>	16
----------------------------	----

Antrasis „Švari energija visiems europiečiams“ paketo įgyvendinimo rekomendacijų rinkinys

Įvadas

Energetinio skurdo padėtis Europoje labai pasikeitė nuo 2020 m. pradžios, kai buvo [paskelbtas](#) pirmasis STEP politikos rekomendacijų rinkinys.

Akivaizdu, kad pandemija tik pagilino energetinio skurdo problemą. Sumažėjus gyventojų pajamoms, daug kam netekus darbo, dar daugiau vartotojų Europoje patiria energetinį skurdą. Pandemija gerokai padidino jau ir taip egzistavusius socialinius skirtumus ir nelygybę, įskaitant nelygybę energijos prieinamumo srityje, o tai savo ruožtu lėmė, kad daugelis žmonių pirmą kartą gyvenime susidūrė su energijos trūkumo problema.

Kita vertus, kovos su energetiniu skurdu priemonės tapo įvairesnėmis. Biudžeto apribojimų iššaldymas ir valstybinės pagalbos priemonės suteikė valstybėms narėms visišką lankstumą teikti paramą tiems ir ten, kur jos labiausiai reikėjo.

Sveikata neabejotinai buvo vienas svarbiausių šalių vyriausybių darbotvarkės klausimų 2020 m. ir išliks tokiu pat 2021 m. Energetiniam skurdui dešimtmečiais kamavus Europos gyventojus, pandemija atskleidė ilgalaikį ir pražūtingą skurdą, šaltų namų ir neįperkamos energijos poveikį gyventojams – išryškino prastą fizinę ir psichinę jų sveikatą. Taip, kiekvienas galime užsikrėsti COVID-19, bet labiau linkę šį virusą „pasigauti“ ir patirti blogiausius jo padarinius ar tapti neigiamo karantino priemonių poveikio aukomis tie, kurie yra neturtingi ir gyvena blogos kokybės būstuose. Socialinės problemos, kurios buvo akivaizdžios dešimtmečiais ir, deja, dešimtmečiais nesulaukė deramo vyriausybių dėmesio, dabar tik sustiprėjo.

Dėl COVID-19 karantino milijonai žmonių priversti leisti daugiau laiko savo energetiškai neefektyviuose namuose, mokėti daugiau už padidėjusį energijos sunaudojimą, o jei negali tokių padidėjusių sąskaitų apmokėti – patirti šilumos diskomfortą, t. y. taupymo sumetimais nevertoti energijos ir gyventi šaltai. Dėl to gali pagilėti (ir mes jau matome pirmuosius to požymius) įsisenėjusios sveikatos problemos, kurios gali baigtis tragiškai. Tai susiję su tuo, kad susirgus galima laiku negauti pagalbos iš sveikatos sistemos, kuri daugiausia dėmesio skiria pandemijos valdymui ir „susilaiko“ teikiant pagalbą kitomis ligomis sergantiems gyventojams. 2021 m. dauguma šalių ir toliau susidurs su pandemijos krizės ekonominiais padariniais: didės nedarbas, didės žmonių nemokumas, sveikatos krizė dar nebus išspręsta, ir vis daugiau piliečių daugiau laiko praleis šaldami namuose – nes negalės sau leisti tinkamo šildymo.

Šie priežastiniai ryšiai iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti neakivaizdūs. Politikai žodį „atsparumas“ vis dažniau naudoja savo darbotvarkėse. Plačiaja prasme ši sąvoka turėtų būti naudojama apibūdinti poziciją, kai išoriniai sukrėtimai, tokie kaip spartus užkrečiamos ligos plitimas, nesukelia tokių katastrofiškų socialinių ir ekonominių pasekmių, kaip patirtos 2020 m. Energetinis skurdas neturėtų būti nurašomas kaip kažkas, kas „gali palaukti“. Priešingai, atėjo laikas veikti, nes kovodami su energetiniu skurdu mes, kaip solidarumu grindžiama visuomenė, palengvinsime ekonominį šoką patiriantiems pažeidžiamiausiems nariams. 2020 m. pirmojo karantino metu visi jautėme, koks svarbus yra palaikymas pažeidžiamiausiems visuomenės nariams (vienišiemis senjorams, neįgaliesiems, gyvenantiems socialinėje atskirtyje, socialiai remtinoms šeimoms).

Tam atsirado išteklių, tiek finansinių, tiek žmogiškųjų. Reaguojant į anksčiau neregėtus iššūkius, stebėjome tikrą solidarumą, pradedant šeimų, bendruomenių, regionų susitelkimu ir baigiant anksčiau nematytu šalių solidarumo lygiu. Po ilgų ES institucijų ir valstybių narių derybų pradedami naudoti ekonominės paramos fondai, o Europos ekonomikos gaivinimo planas „NextGenerationEU“ siekia 750 milijardų eurų. Kartu su naująja daugiamete finansine programa šis beveik 2 trilijonų eurų paketas yra išteklių telkinys, kurio darbotvarkėje yra daug tikslų – tarp jų atsigavimas po COVID-19 pandemijos yra pirmasis ir svarbiausias.

Šis rekomendacijų rinkinys atitinka [2020 m. rekomendacijas](#) ir remiasi „Svarios energijos paketo“ nacionaliniais įgyvendinimo planais ir praktika.

Prieiga prie finansinių resursų

1. Energetinio skurdo mažinimui skirkime didelę COVID-19 lėšų dalį

Kova su energetiniu skurdu yra veiksmingas būdas pagerinti žmonių sveikatą. Kvėpavimo takų ligos, prasta psichinė ir emocinė sveikata yra ypač glaudžiai susijusios su šaltais namais ir išaugusiomis sąskaitomis už energiją.

Valstybės narės savarankiškai planuoja, kaip jos išleis COVID-19 paramos lėšas, tuos 750 mlrd. eurų, dėl kurių ES šalys susitarė 2020 m. Valstybės gali pasinaudoti Europos skirtais išteklių ir renovuoti energetiškai neefektyvius pastatus. Viena tokių – naujos kartos ES gaivinimo priemonė (angl. *Next Generation EU recovery instrument*). 2021–2027 m. sanglaudos politika taip pat galėtų skatinti visapusiškos ir integruotos renovacijos iniciatyvas ar kitas energetinio skurdo mažinimo priemones.

Jungtinėje Karalystėje panašų vaidmenį turėtų atlikti Bendros gerovės fondas (angl. *Shared Prosperity Fund, SPF*). Dauguma kalbama apie žaliają ir skaitmeninę pertvarką¹, tačiau šių plačių apibrėžimų viduje gali ir turi būti nustatyti konkretni tikslai, padėsiantys kovoje su energetiniu skurdu.

Energetinio skurdo mažinimo išlaidos aiškiai laikomos žaliosiomis, jei jos sutelkiamos į masinį gyvenamųjų namų atnaujinimą ir paramą atsinaujinančios energijos šaltiniams tuo pat metu padedant ir mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams.²

Dėl šalies ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės (angl. *Recovery & Resilience Facility, RRF*) išlaidų dalies (SPF finansavimo JK atveju), skirtos energetinio skurdo mažinimui, turi būti susitarta skaidriose viešose pagrindinių suinteresuotųjų šalių diskusijose, įskaitant aplinkos, vartotojų, skurdo mažinimo ir į socialinę įtrauktį orientuotas NVO. Susitardamos dėl energetinio skurdo tarpsektorinio aspekto, be tiesioginės politinės naudos, šalių narių vyriausybės turės didelę ilgalaikę apčiuopiamą naudą: investicijos į energetinio skurdo mažinimą sumažins socialinę įtampą, pagerins gyventojų sveikatą, sukurs darbo vietų, padės įmonėms (ypač statybų sektoriuje) ir prisidės prie klimato kaitos švelninimo tikslų.

¹ Žaliosiomis turėtų būti 37 proc. visų RRF išlaidų. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_1659

² Techninės rekomendacijos dėl principo „nedaryk didelės žalos“ taikymo pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės reglamentą, [https://eur-lex.europa.eu/legal_turiny/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC0218\(01\)&from=LT](https://eur-lex.europa.eu/legal_turiny/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC0218(01)&from=LT). Žr. „1 pavyzdys: energijos vartojimo efektyvumo priemonės esamuose pastatuose, įskaitant šildymo ir vėsinimo sistemose“ IV PRIEDAS.

Be to, energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančios energijos programa, kuria gerinami visi mažo efektyvumo būstai, yra vienas iš ekonomiškai efektyviausių ir pribrendusių būdų kovoti su pandemijos poveikiu šalies ekonomikai³. Siūlome, kad ši programa numatytų nemokamas priemones mažų pajamų namų ūkiams ir subsidijuotą galimybę tomis priemonėmis naudotis, pvz., mažų palūkanų paskolos geriau gyvenantiems namų ūkiams. Netiesioginis pinigų naudojimas taip pat yra svarbus. Pavyzdžiui, paskolų nuostolių rezervai⁴ gali turėti gerą svėrto poveikį. Tai leidžia daugiau namų ūkių pasinaudoti tuo pačiu mažų palūkanų paskolos pasiūlymu ir tai dar labiau sumažina finansinę riziką visiems.

Europos Komisijos Renovacijos bangos strategija (angl. *Renovation Wave Strategy*) ir su ja susijusi politika bus sėkmingos tik tuo atveju, jei jos bus įtraukiančios. Egzistuoja įvairios kliūtys konkrečių asmeninių investavimo sprendimų atveju. Gauti finansavimą, ypač vietos lygmeniu, gali būti sudėtinga. Tai taikoma tiek nacionalinėms paramos schemoms, tiek struktūriniais fondams. Greitas RRF planavimo ir išmokėjimo procesas suteikia galimybę ES lėšoms greitai ir veiksmingai pasiekti galutinius naudos gavėjus.

Tiek nacionalinių, tiek ES lėšų skyrimas pastatų renovacijai, kuriuose gyvena mažų pajamų vartotojai, aiškiai atitinka žaliųjų RRF išlaidų tikslą. Dalis finansavimo turėtų būti skiriama pažeidžiamiems namų ūkiams remti vykdomų programų veiklos išlaidoms (darbo jėgai) finansuoti.

2. Renovuokime mažo energetinio efektyvumo būstus, panaudodami paskolas ir dotacijas iš RRF fondų

Valstybės narės iš RRF gali tikėtis dotacijų ir paskolų. Vyriausybėms rekomenduojama skrupulingai atrinkti priemones konkrečioms sritims, turint aiškius kriterijus, kurios ekonominės paramos priemonės turėtų būti finansuojamos paskolomis, o kurios – dotacijomis. RRF yra tik viena iš daugelio galimybių finansuoti valstybės nares, skatinant jas imtis veiksmų sprendžiant energetinio skurdo problemas.

Kai kuriose šalyse 100 proc. (ar net daugiau kaip 100 proc.⁵) subsidijų būsto gerinimui teikiama visiems namų ūkiams neatsižvelgiant į pajamų ar pažeidžiamumo kriterijus. Deja, bet tai leidžia susiklostyti tokiai situacijai, kai pagalbą pasinaudodami paramos schemomis gauna tie, kuriems jos nebūtinai reikia. Informuoti ir didesnę perkamąją galią turintys vartotojai laimi pažeidžiamiausių sąskaita. Padidėjusi valstybės skolos našta galiausiai pakenks skurdžiausiems visuomenės nariams (dėl nepakankamų galimybių naudotis viešosiomis paslaugomis, didesnių valstybės skolos aptarnavimo kaštų ir t. t.).

Tiek ES, tiek nacionaliniu lygmeniu energetikos teisės aktai turėtų būti sugriežtinti, kad vyriausybės parengtų energijos taupymo schemas ir didelę energijos vartojimo efektyvumo priemonių dalį nukreiptų į energetinį skurdą patiriančius vartotojus. Pavyzdžiui, pagal Energijos vartojimo efektyvumo direktyvos (angl. *Energy Efficiency Directive*, EED) 7 straipsnį dėl Energijos vartojimo efektyvumo įpareigojimų sistemos, valstybės narės privalo

³ Energetikos infrastruktūros grupė (2020 m.), „Rebuilding for resilience | Energy efficiency’s offer for a net zero compatible stimulus and recovery“, https://www.theeieg.co.uk/media/1096/eieg_report_rebuilding_for_resilience_pages_01.pdf

⁴ Jei vartotojas nevykdo įsipareigojimų, rezervas įskaičiuojamas ir apima grąžinimus vartotojo vardu.

⁵ Italijoje nacionalinė super premijų sistema ketina padengti 110 proc. energijos vartojimo efektyvumo išlaidų: „Superbonus 110 proc.“. Tai yra 110 proc. mokesčių kreditas nuo išlaidų, padarytų siekiant pagerinti namų energijos vartojimo efektyvumą sumažinant seisminę riziką. Daugiau čia: <https://www.theflorentine.net/2020/11/10/superbonus-110-non-italian-citizens/>. Bulgarijoje, 1,5 mlrd. Eur renovacijos finansavimas teikiamas „pirmas atėjai pirmas gauni“ pagrindu, nenustatinėjant energetinio skurdo.

sumažinti energetinį skurdą ir įgyvendinti kai kurias energijos vartojimo efektyvinimo priemones tarp pažeidžiamų namų ūkių.⁶ Ši direktyva turėtų pabrėžti, kad rengiant nacionalinę politiką ir skirstant išteklius būtų teikiama pirmenybė gyvenamųjų namų sektoriui, ypač – mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams. Investicijose, skirtose energijos vartojimo efektyvumui pagerinti, gali būti numatytas derinys paskolų, subsidijų ir būsto pašalpų, nediskriminacinių sąlygų, pvz., prieinamumas kiekvienam piliečiui.

Neturtingiems namų ūkiams gali būti suteikta **daug didesnė subsidijos dalis** bendrame finansavimo krepšelyje (idealiu atveju – 100 proc. dotacijos). Energetinį skurdą patiriančių gyventojų grupės⁷ viduje turėtų būti nustatyti papildomi tinkamumo kriterijai, kad būtų remiamos pažeidžiamiausios vartotojų grupės.

Šie tinkamumo kriterijai gali būti grindžiami pajamomis, vieta (maži arba neapmokestinami nekilnojamojo turto mokesčiai, būsto tipas, oro tarša ir aplinkosauginė diskriminacija), amžiaus grupėmis, konkrečiomis socialinėmis ar asmeninėmis savybėmis (ilgalaikiai bedarbiai, neįgalieji ar sergantys kritinėmis ligomis, regionuose gyvenantys ar bendruomenės, labiausiai nukentėję nuo COVID-19).

Vyriausybės taip pat turėtų apsvarstyti galimybę paramos schemoms suteikti tam tikrą lankstumą, leisiantį agentūroms efektyviau nustatyti namų ūkius, kuriems akivaizdžiai reikia paramos, bet kurie neatitinka schemos tinkamumo kriterijų, ir nukreipti tokius namų ūkius į finansavimo programas. Savivaldybės geriausiai gali nustatyti tokius namų ūkius (daugiau informacijos rasite 9 rekomendacijoje, 14 puslapyje).

Valstybės narės taip pat turėtų įdiegti papildomus paramos mechanizmus žmonėms, peržengiantiems skurdo ribą, tačiau esantiems netoli šios skurdo ribos ir dėl didesnių pajamų negalintiems pasinaudoti parama. Šios grupės turėtų būti labiau skatinamos dalyvauti modernizuojant savo namus, pasinaudojant vyriausybės remiamomis paramos schemomis. Tokios schemos gali būti: mokesčių lengvatos, „mokėk, kiek sutapai“, subsidijuojamos žemų arba nulinių palūkanų ilgalaikės paskolos ir nemokamos, nepriklausomos, kokybiškos konsultacijos dėl energijos taupymo.⁸

---

⁶ Direktyvos (ES) 2018/2002, 7.11 straipsnis: Rengdamos politikos priemones, kad įvykdytų savo įsipareigojimus taupyti energiją, valstybės narės atsižvelgia į poreikį sumažinti energetinį skurdą pagal jų pačių nustatytus kriterijus, pritaiko turimą praktiką šioje srityje, reikalaujami energijos vartojimo efektyvumo priemonių dalies pagal jų nacionalines energijos vartojimo efektyvumo įpareigojimų schemas, alternatyvias politikos priemones bei programas, o taip pat priemones, finansuojamas iš Nacionalinio energijos vartojimo efektyvumo fondo, prioritetą teikiant pažeidžiamiems namų ūkiams, įskaitant energetinį skurdą patiriančius namų ūkius ir socialinius būstus.

⁷ Deja, tikslinė auditorija dažnai nėra žinoma arba netinkamai apibrėžta, nes daugelis valstybių narių dar nėra priėmusios oficialios energetinio skurdo sąvokos. Susipažinkite su mūsų rekomendacija Nr. 3 „Priimti įtraukią energetinio skurdo sąvoką“ STEP politikos rekomendacijų [pirmasis rinkinys](#).

⁸ Tikimasi, kad ES pritrauktų didžiąją dalį lėšų atviroje rinkoje per ilgalaikes obligacijas, kurių palūkanų norma būtų neigiama. Šis neigiamas pelnas perduodamas valstybėms narėms, kurios savo ruožtu turėtų perduoti šią naudą piliečiams. Šių paskolų palūkanų normos antkainis valstybės narės lygiu nepateisinamas, išskyrus pagrįstą lėšų paskirstymo išlaidų padengimą.

3. Naudokime „žalius“ ir socialiai orientuotus finansų rinkos instrumentus, kad pritrauktume finansinių išteklių energetinio skurdo mažinimui

Vyriausybės turėtų naudoti ilgalaikes finansines priemones, kad sutelktų pakankamai finansinių išteklių energetinio skurdo mažinimui. Pavyzdžiui, valstybėse narėse galėtų tapti įprasta praktika **socialinių obligacijų ir žaliųjų obligacijų emisijos**.

Bendra pasaulinė žaliųjų obligacijų emisijos vertė 2020 m. viršijo 1 trln. eurų⁹. Visgi žaliosios ir socialiai orientuotos skolos priemonių emisijos Europoje dar nėra plačiai paplitę.¹⁰

Labai svarbu užtikrinti, kad obligacijas išleidžiantys subjektai (pvz., vyriausybės agentūros, viešieji plėtros bankai ar regioniniai žaidėjai) atitiktų investuotojų lūkesčius dėl aplinkosaugos, socialinių ir valdymo (angl. *environmental, social and governance*, ESG) kriterijų laikymosi. Šis finansų rinkos segmentas dar tik plečiasi, todėl labai svarbu išlaikyti pasitikėjimą ir parengti aiškius ir įgyvendinamus kriterijus priemonėms, vadinamomis „socialinėmis“ ir „žaliomis“, kad būtų išvengta žaliojo smegenų plovimo (angl. *green washing*) ir vartotojų nepasitikėjimo.

Akivaizdu, kad finansiniai ištekliai, lydimi „žalių“ ir „socialinių“ tikslų, gali ženkliai papildyti valstybių narių planuojamas RRF lėšų investicijas. Bendras padidėjusios valstybės skolos pripažinimas kartu su mažomis (ar net neigiamomis kai kuriose valstybėse) palūkanų normomis puikiai tinka tokioms skolos finansavimo schemoms. Vėlgi, pajamos turėtų būti paskirstytos energetinio skurdo programoms teisingai, be palūkanų normų antkainių.

Obligacijų emisija turi būti nukreipta į tinkamas finansines priemones, kurios iš tikrųjų leidžia išleisti surinktus pinigus ekologišku ir socialiniu būdu. Tai reiškia finansines schemas, kurios garantuotų energijos vartojimo efektyvumą ir socialinę įtrauktį. Tokios schemas gali veikti per mokesčius ar sąskaitas, pvz., kai paskolos, paimos renovacijos darbams, gražinimas yra įskaitomas arba į mokesčių sąskaitas, arba į sąskaitas už energiją ir išskaidomas per kelis metus ar dešimtmečius.

⁹ <https://about.bnef.com/blog/record-month-shoots-green-bonds-past-trillion-dollar-mark/>

¹⁰ Iki 2020 m. lapkričio mėn., iš visų numatytų 100 mlrd. eurų Komisija per tris karus išleido 39,5 mlrd. eurų socialinių obligacijų pagal „Europos priemonę laikinosios paramos nedarbo rizikai mažinti ekstremaliomis situacijomis“ (angl. European instrument for temporary support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency, SURE). Komisija siekia išleisti 30 procentų visų obligacijų pagal "Next Generation EU" žaliųjų obligacijų forma. Šaltinis: [KOM\(2021\) 32 galutinis](#).

Fiskalinė ir socialinė parama

4. Įveskime fiskalines priemones, skirtas padėti mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, susiduriantiems su ekonominiais sunkumais dėl COVID-19

Pandemijos metu arba iš karto po karantino vyriausybės turėtų parengti skubias priemones, kurios padėtų skurdžiai gyvenantiems gaunantiems vartotojams, gaunantiems tiesioginę paramą sąskaitoms už energiją apmokėti. Taip pat vyriausybės turėtų investuoti į darbus, didinančius energijos vartojimo efektyvumą, ir tai turėtų daryti naudojantis „**energijos vartojimo efektyvumo kuponais**“, „**energijos kortelėmis**“¹¹ ar **mokesčių lengvatomis**. Tokia parama užtikrintų mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams galimybę patenkinti neatidėliotinus energijos poreikius ir tuo pat metu pagerinti savo namų energetinį efektyvumą.

Žiemos metu vartotojai patiria didesnes išlaidas energijos sąskaitoms apmokėti dėl šildymo, o vasarą tas pats yra dėl vėsinimo (Europos namų ūkiams dėl klimato kaitos ir žemyną užklupusių karščio bangų vis labiau tampa aktualus vėsinimas). Todėl tokios „pinigų iš sraigtasparnio“ (angl. *helicopter money*) paramos poreikis (energijos vartojimo efektyvumo didinimo srityje) neapsiriboja konkrečiu metų laiku. Priešingai, reiktų remtis ne metų laikais, o ekonominio stabilumo logika: nepakankamu užimtumu, nedarbu, sezoniniu darbu, drastišku pajamų mažėjimu ir kt.

Dar svarbiau tai, kad tokie „pinigai iš sraigtasparnio“ turėtų būti naudojami ne tik sąskaitoms už energiją apmokėti, bet ir padėčiai pagerinti.

Nekilnojamojo turto mokestis gali būti sumažintas perpus arba laikinai išaldytas, kaip konkretus ir lengvai administruojamas būdas teikti paramą kiekvienam namų ūkiui, renovuojančiam būstą. Kad tokia priemonė pasiektų nuomininkus ir leistų nuomotojams sutaupyti, turėtų būti taikoma taisyklė, apibrėžianti, kad nuomininkai turi gauti lygiavertę nuomos nuolaidą.

---

¹¹ Tokia kortelė leistų energetinį skurdą patiriantiems namų ūkiams sunaudoti tam tikrą skaičių kilovatvalandžių elektros energijos arba kubinių metrų dujų, siekiant, kad subsidija būtų skirta tik energijos rinkai, o ne kitur.

5. Parenkime namų ūkių energijos skolų mažinimo programas

Nors energijos vartojimo efektyvumo didinimo programos yra pagrindinis ir tvarus energetinio skurdo sprendimas, daug mažas pajamas gaunančių namų ūkių dėl pandemijos patiria sunkumų apmokėdami sąskaitas už energiją. Energijos sąskaitų apmokėjimo išaldymai („moratoriumai“) COVID-19 karantino metu pasirodė esanti efektyvi priemonė skubiai teikiant paramą pažeidžiamiems vartotojams. Daugeliui namų ūkių, ypač tiems, kurie patiria didelį pajamų sumažėjimą, tokia lengvata buvo būtina ne tik dėl akiivaizdžių pajamų praradimo, bet ir dėl padidėjusio energijos suvartojimo namų ūkyje. Žmonės sunaudoja daugiau energijos, jei jie dirba ar mokosi iš namų, yra saviizoliacijoje.

Tačiau iš naujo atidarius ekonomikas nutraukiami ir mokėjimo moratoriumai (ne tik energetikos srityje, bet ir bankų paslaugų, pavyzdžiui, hipotekos ar vartojimo kreditų).

Padidėjusi našta iškart po moratoriumo panaikinimo gali smogti tiems, kurie pandemijos metu vertėsi sunkiausiai.¹²

Skolos kaupimasis turi neigiamą poveikį vartotojų elgesiui: kad išvengtų didesnės skolos, žmonės nebesišildo savo būsto, o tai savo ruožtu gali turėti neigiamą poveikį psichinei ir fizinei sveikatai.

Vyriausybėms gali tekti pripažinti, kad socialinės išlaidos, susijusios su dabartinio *status quo* išlaikymu – išsiskolinusių šeimų vertimas padengti skolą energijos tiekėjams kainuoja, tad vietoj to reikalingos skolos mažinimo priemonės. Reikėtų ieškoti sprendimų, kaip nurašyti visą skolą ar jos dalį ir palūkanas už tą skolą¹³, kurią sukaupe labiausiai nukentėjusios šeimos.

Bet koks skolos nurašymas gali turėti sąlygą: namų ūkiai, gaunantys tokią lengvatą, turėtų įsipareigoti ateityje mokėti tvarkingai. Be to, energijos tiekėjai turi iš naujo įvertinti savo vidaus politiką ir algoritmus ir imtis atsargumo priemonių anksčiau nei įvyksta netikėtos situacijos. Labai svarbu neleisti, kad vartotojo skola didėtų iki nevaldomo lygio; siekiant to išvengti, turėtų būti įdiegtos išankstinio perspėjimo apie galimą skolos didėjimą schemas ir nustatytos skolos gražinimo planus užtikrinančios procedūros, atspindinčios vartotojo gebėjimą mokėti. Daugelis už energiją išsiskolinusių namų ūkių, taip pat turi skolų kitiems kreditoriams. Todėl svarbu, kad jie galėtų gauti nepriklausomas skolų valdymo konsultacijas pajamų maksimizavimo, energijos (ypač energijos vartojimo efektyvumo) ir būsimų mokėjimų planų klausimais.

Gali būti reikalaujama imtis vyriausybės ar reguliavimo veiksmų siekiant užtikrinti, kad energijos tiekėjai turėtų griežtas skolų ir kreditų valdymo schemas. Naujausias tokių veiksmų Jungtinėje Karalystėje pavyzdys yra nauja „Ofgem“ licencijos sąlyga dėl atsijungimo ir normavimo¹⁴.

Siekiant įgyvendinti išsiskolinimo prevencijos valdymą, energijos tiekėjai turėtų matyti, kad jų finansavimo priemonės (paskolų ir paskolų rezervas, sąskaitų schemas) gauna papildomą kapitalizaciją ir naudą, jei yra taikomos. Tai palengvins energijos vartojimo įgyvendinimą mažas pajamas gaunantiems vartotojams.

¹² Vienas iš Portugalijos energijos tiekėjų nurodė, kad 2020 m. rudenį jų paraiškų dėl įmokų skaičius padidėjo penkis kartus (žmonių, norinčių atidėti sąskaitas už energiją ir imtis energijos skolos restruktūrizavimo), palyginti su tuo pačiu laikotarpiu 2019 m. Problema taip pat aktuali MVĮ ir labai mažoms įmonėms, pvz., kavinėms, restoranams, parduotuvėms. Nepaisant to, energijos tiekėjas buvo pasirengęs sumažinti elektros energijos tiekimą tiems, kurie negalėjo apmokėti sąskaitų.

¹³ Kai kuriose šalyse energijos skola padengia dideles palūkanų išlaidas. Tada šeimos įsipainioja į įsipareigojimų didėjimo spąstus – palūkanos ir mokesčiai kaupiasi greičiau nei skolininkas gali grąžinti.

¹⁴ https://www.ofgem.gov.uk/system/files/docs/2020/10/self-disconnection_and_self-rationing_decision.pdf

6. Įveskime mažesnį PVM renovacijai ir (arba) moderniai energetinei įrangai

Mažesnis pridėtinės vertės mokesčio tarifas paskatintų renovuoti gyvenamuosius pastatus. Daugiabučių namų atveju poveikis gali būti mažiau matomas, nes projektai paprastai skelbiami viešuosiuose konkursuose, o sutaupytos lėšos pagal tokią priemonę nebūtinai bus perduotos vartotojams. Tačiau **mažesnis PVM tiek darbo jėgai (paslaugų teikimui¹⁵), tiek produktams (prietaisams ir medžiagoms) neabejotinai paskatintų** vienbučių namų atnaujinimą.

Siekiant išvengti netinkamo naudojimo, reikėtų nustatyti tam tikrą paramos vienam namų ūkiui viršutinę ribą ir paskelbti tokios priemonės galiojimo laikotarpį.¹⁶

Ateityje įvedus CO₂ mokesčius, susijusius su kuro šaltinių išmetamo anglies kiekiu, mažesnio PVM priemonė būtų atsakas siekiant sumažinti „žalingo“ apmokestinimo poveikį mažesnes pajamas gaunantiems namų ūkiams. Siekiant paskatinti pereiti prie mažiau taršios ir mažiau anglies dioksido išskiriančios šildymo ar vėsinimo įrangos, laikinas mažesnio PVM režimas galėtų būti taikomas ir tokios įrangos pardavimo ar modifikavimo paslaugoms.

---

¹⁵ Daugelyje šalių šį namų remonto ir statybos sektoriaus segmentą sudaro mažos įmonės ir vietos amatininkai, kurie ne visada yra gerai apsirūpinę ir finansiškai stabilūs. Todėl, parama taikant mokesčių grąžinimą taip pat bus naudinga vietos ekonomikai ir suteiks postūmį atsigavimui.

¹⁶ Pvz., pagal gyvenamąjį plotą, „x eurų už kvadratinį metrą“, taip pat absoliučia suma, o pagal renovacijos tikslinę klasę – iki arba šiek tiek žemiau A/A+. Kad visos visuomenės mastu būtų pasiektas optimalus lygis ir išvengta regresinio poveikio, valstybės turėtų vengti pernelyg didelės paramos „prabangi renovacija“ projektams.

ES pastatų fondo ekonomiškumas

7. Energinio naudingumo sertifikatai turėtų būti privalomi namuose, kuriuose atliekami esminiai renovacijos darbai

Ši priemonė galėtų būti priimta kartu su ankstesne priemone¹⁷ arba atskirai. Siekiant pagerinti energinį naudingumą, remiamos renovacijos iniciatyvos turėtų būti patikrintos patikimais kvalifikuotų ir nepriklausomų ekspertų išduotais sertifikatais. Vartotojai dažnai gauna neaiškia informaciją, nežino apie savo namų energinį naudingumą ir poveikį aplinkai, trūksta pagrindinės informacijos apie tai, kiek pinigų jie galėtų sutaupyti po renovacijos. Energinio naudingumo sertifikatai (ENS) tokią informaciją suteiktų daug aiškiau.

Šiuo metu sertifikatai reikalingi, jei pastatas parduodamas arba nuomojamas. Tikėtina, kad ENS sistema bus patobulinta ir išplėsta persvarstant Pastatų energinio naudingumo direktyvą (greičiausiai 2021 m.). Tokiais atvejais ENS reikalavimo integravimas į bet kokį oficialų patvirtinimo procesą, pvz., savivaldybių leidimų išdavimą, laiku suteiks vartotojams aktualią informaciją. Be to, mažas pajamas gaunančių namų ūkių atveju, naujojo ENS gavimo išlaidos turėtų finansuojamos valstybės lėšomis, pavyzdžiui, per savivaldybes.

Peržiūroje direktyvoje turėtų būti nustatytos procedūros, kuriomis būtų užtikrinama, kad ENS būtų tikslūs, patikrinami, išsamūs, lengvai suprantami ir kad būtų įdiegti procesai, skirti nepriklausomai stebėti jų galiojimą.

Privaloma parengti du ENS scenarijus, apimančius techninius ir finansinius aspektus:

- Pirmasis scenarijus – kai siekiama aiškios investicijų grąžos trumpuoju laikotarpiu, projekto biudžetas yra nedidelis. Jis apima 2–3 pagrindinius energetinio efektyvumo padidinimo elementus. Tai gerai dera su aiškia logika, kad aukštesni energetinio efektyvumo rezultatai gali būti pasiekti vėliau.
- Antrasis scenarijus – ambicingesnis – kai numatoma nauda iš investicijos yra didesnė, bet tada ir finansinės priemonės reikalingos daug rimtesnės. Jei vartotojai pasirinks šį kelią, jį vis tiek gali tekti patvirtinti energijos vartojimo auditu, tačiau ENS bet kokių atveju pateiks bendrą vaizdą.

Daugeliu atvejų pirmojo scenarijaus pakaks, kad projektai atitiktų turimą biudžetą, žinant, kad kai kurios labai konkrečios priemonės negali būti įtrauktos į ENS (storos užuolaidos, šilumos atšvaitai, rakto skylutės dangteliai ir kt.). Tokia rekomendacija užtikrina, kad mažas pajamas gaunantys namų ūkiai už prieinamą kainą gautų kokybiškas konsultacijas ir informaciją sprendžiant kurį paketą įgyvendinti.

Valstybės narės gali nuspręsti paspartinti ES „renovacijos bangos“ procesą ir **reikalauti patobulintų ir patogių naudoti ENS kiekvienam atnaujinamam pastatui, kurio renovacijos darbams reikia patvirtinimo, pvz., savivaldybės leidimų išdavimo.** Vyriausybės ir (arba) savivaldybės turėtų padengti išlaidas, nes pažeidžiami vartotojai gali nematyti ENS pranašumo, jei jie yra priversti mokėti už jų gavimą.

¹⁷ Pavyzdžiui, susiejant PVM sumažinimą su sąlyga, kad modifikavimo nauda bus įrodyta ENS.

Siekiant remti energetinį skurdą patiriančias šeimas, šis teisės aktų žingsnis turėtų būti susietas su minimaliais pastatų energinio naudingumo standartais, nustatytais žingsnis po žingsnio (žr. mūsų [pirmąjį STEP rekomendacijų rinkinį](#), 9 psl.), kaip patikimas būdas užtikrinti, kad pirmiausia būtų atnaujinti blogiausio energinio efektyvumo būstai.

8. Užtikrinkime, kad nauji „pažangūs“, ekologiški ir susieti energijos pasiūlymai būtų sąžiningi ir prieinami visiems vartotojams

Rinkos liberalizavimas, naujos technologijos ir „nulinės energijos sąnaudų“ politika lemia naujų rūšių energijos pasiūlą rinkoje. Liberalizuota energijos tiekimo sistema suteikia daugiau galimybių tiekėjams kurti ir siūlyti naujų tarifų sistemų, orientuotų į vartotojus.

Tačiau, kaip dažnai būna liberalių reformų atveju, nauda dalijamasi nevienodai. Yra daug liberalizavimo politikos pavyzdžių, turinčių pražūtingą poveikį vartotojams, ypač – gaunantiems mažas pajamas. Pavyzdžiui, kai kurie tiekėjai dabar siūlo palankius tarifus namų ūkiams, kurie turi saulės baterijų plokštes ir elektrines transporto priemones. Tokie vartotojai paprastai gauna didesnes pajamas. Be to, „pažangūs“ pasiūlymai su didesne vartojimo kontrole taip pat yra lengviau prieinami tiems namų ūkiams, kurie yra labiau išsilavinę ir gyvena geriau įrengtose patalpose.

Susieti produktai (angl. *bundled products*), turintys naudingų savybių, yra lengviau prieinami pažangiems vartotojams. Mažas pajamas gaunantys namų ūkiai dažnai negali naudotis tokiais susietų produktų paketais ar pažangiais pasiūlymais¹⁸, nes nauji energijos tiekėjai linkę orientotis į turtingesnius klientus.

Vyriausybės turi parengti priemones, kuriomis būtų sprendžiamos tokios diskriminacijos problemos ir užkertamas kelias naujai nelygybei. Priemonės gali apimti **periodinius naujų pasiūlymų naudos gavėjų poveikio vertinimus**; **subsidijų programas** mažas pajamas gaunantiems vartotojams, leidžiančias jiems pasinaudoti naujais produktais; **reguliavimo intervencijas**, kuriomis užtikrinama, kad išlaidos būtų teisingai paskirstytos; ir **tikslinę švietimo programą** rinkos atvėrimo etapu.

Tuo pat metu turėtų būti stiprinama pažeidžiamų vartotojų apsauga – daug labiau nei paprastų vartotojų¹⁹ – nuo nesąžiningos komercinės veiklos, kuria naudojasi kai kurie energijos rinkos naujokai. Mažas pajamas gaunantys namų ūkiai gali būti labiau jautrūs tokių rinkos dalyvių, kurie taiko agresyviuos pardavimo metodus, kad greitai įgytų rinkos dalį, pasiūlymams. Be to, atitinkamos institucijos turėtų užtikrinti ir įgyvendinti prieigą prie palyginimo platformų ir nešališkos informacijos, kad energetinį skurdą patiriančios šeimos galėtų priimti sąmoningą ir pasvertą sprendimą.

---

¹⁸ Taip pat yra priešinga praktika, turinti socialinių pasekmių, pvz., Portugalijoje pažeidžiamiems vartotojams taip pat taikomi tam tikri susieti pasiūlymai (kurie nebūtinai atrenkami taip, kad atitiktų jų poreikius), ir kai kuriais atvejais jie permoka to nežinodami ir sau nenaudingai.

¹⁹ Vartotojai neturėtų būti baudžiami už energijos tiekėjo pakeitimą (mokesčių ar rinkliavų forma), taip pat jiems neturėtų būti taikomos nepagrįstos administracinės kliūtys tokiam perėjimui.

Savivaldos vaidmuo

9. Įgalinkime savivaldybes, kad jos atliktų pagrindinį vaidmenį kovojant su energetiniu skurdu

Savivaldybėms turėtų atitekti svarbus vaidmuo sprendžiant energetinio skurdo problemą, nes būtent jos geriausiai išmano vietos gyventojų problemas, žino būsto kokybę, be to, būtent ši valdžia turėtų atstovauti vietos piliečių interesams. Savivalda atlieka labai svarbų vaidmenį vykdant darnų miestų ir kaimų planavimą, siekiant, kad būsto politika atitiktų socialinio sąžiningumo ir pagarbos aplinkai kriterijus.

Akivaizdu, kad įvairiose šalyse savivaldos atsakomybė skirsis, tačiau ji gali apimti reguliavimą, kuriuo siekiama užtikrinti, kad būstas būtų geros kokybės ir atitiktų licencijavimo programose numatytus minimalius standartus, socialinio būsto, socialinės rūpybos ir sveikatos apsaugos paslaugų užtikrinimą, paramą vietos iniciatyvoms, glaudžius santykius su NVO, energijos tiekimo ir kitų energetinių paslaugų teikimą.

Atsižvelgiant į tai, kad kovai su energetiniu skurdu reikalingas daugiasektorinis, daugiašalis požiūris, savivaldybės turi idealias galimybes padėti įgyvendinti nacionalines programas vietos lygmeniu sutelkiant reikalingas visapusiškas kompetencijas.

Vienas iš naujausių savivaldybės paramos pavyzdžių yra bendruomenės iniciatyvų, kuriomis siekiama gaminti vietos poreikius atitinkančią energiją, atsiradimas. Europoje yra gan sėkmingų pavyzdžių, kaip savivaldybės aktyviai dalyvauja kuriant energetikos bendruomenės programas ir užtikrina daugialypę naudą jose dalyvaujantiems vartotojams.²⁰

Valstybės parama energetikos bendruomenių atsiradimui turėtų apimti tiek atsinaujinančiuosius energijos išteklius, tiek efektyvumą ir sukurti įtraukias narystės sąlygas. Mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams narystės dalis gali būti maža ir paskirstyta laike (pvz., 100 eurų, paskirstytų per 10 mėnesių), siekiant užtikrinti energetikos bendruomenėje²¹ teikiamų paslaugų prieinamumą: masinius pirkimus, pritaikytus patarimus, „pasidaryk pats“ priemonės, rekomendacijas ir kt. Šios efektyvumo paslaugos turėtų būti apmokamos iš naudos, gautos pardavus atsinaujinančiuosius energijos išteklius, nes tai sudaro sąlygas aukštesnėms energijos vartojimo normoms.

Savivaldybės taip pat gali atlikti tam tikrą vaidmenį koreguojant bendruomenės energijos gamybos ir paskirstymo schemas, kad jos geriau tarnautų pažeidžiamiesiems tos bendruomenės nariams. Pavyzdžiui, savivaldybės taryba, skelbdama konkursą dėl turto AEI projekto plėtrai, gali reikalauti, kad tam tikras ateityje iš vėjo ar saulės energijos pagamintos energijos kiekis būtų atidėtas bendriems savivaldybių poreikiams. Šios megavatvalandės būtų skiriamos vietos ligoninėms, mokykloms, dienos priežiūros centrams ir panašioms socialinės bendruomenės paslaugoms arba **tiesiogiai paskirstomos tiems,**

²⁰ Pavyzdžiui, apsilankykite, ar REScoop MECISE Programos "Horizontas 2020" projekto svetainėje: <https://www.rescoop-mecise.eu/>, ypač bendruomenės energetikos projektus Amel ir Büllingeno savivaldybėse (Rytų Belgijoje).

²¹ Paprastai nedidelis kooperatyvo nario „nuosavas“ įnašas suteikia šiam vartotojui teisę į tam tikrą sutartą pagamintos šilumos ar elektros energijos kiekį iš bendrai valdomo šaltinio. Kadangi vargingai gyvenantys vartotojai negali dalyvauti tokiose schemose nes neturi įnašo, savivaldybės gali nuspręsti sukurti mechanizmą, kaip akcijos būtų nemokamai paskirstomos kiekvienam namų ūkiui rajone, kuriame veikia AEI įrenginys. Bendros atsakomybės ir priklausymo jausmas gali sukurti galingą paskatą taupyti energiją ir dalyvauti būsimoje energijos vartojimo efektyvumo projektuose.

kurie gyvena socialiniame būste arba namuose, kuriuose neįmanoma atlikti renovacijos (pavyzdžiui, dėl kultūros paveldo apribojimų).

Kitas savivaldybių iniciatyvų pavyzdys yra parama visapusiškoms energijos vartojimo efektyvumo programoms, įgyvendinamoms vietovės gerinimo projektuose. Jos galėtų sujungti programas, skirtas skurdesniems ir aukštesnių pajamų namų ūkiams (masto ekonomija); teiktų paramą namų ūkiams, susiduriantiems su renovacijos iššūkiais; užtikrintų atskaitomybę ir kokybės standartų palaikymą; taip pat rūpintųsi, kad namų ūkiai galėtų naudotis įvairia parama, pavyzdžiui, socialinės rūpybos, bendruomenės saugumo ir konsultavimo paslaugomis. Savivaldybės taip pat gali nustatyti nacionalinių dotacijų programų lankstumo mechanizmus, pagrįstus griežtais tinkamumo kriterijais, kaip nurodyta šio dokumento 2 rekomendacijoje.

Sutrupinimai

(jei tekste nepaaiškinta)

EED – Energijos vartojimo efektyvumo direktyva (angl.)

EPOV – energijos nepriteklis (angl.)

ESG – aplinkosauga, socialinė apsauga ir valdysena (kriterijai)

NVO – nevyriausybinė organizacija

AEI – atsinaujinantys energijos ištekliai

RRF – Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (angl.)

PVM – pridėtinės vertės mokestis